

V. I. Lenin

KARL MARX

**(LYHYT ELÄMÄKERRALLINEN KATSAUS
JA MARXILAISUUDEN ESITYS)**

FRIEDRICH ENGELS

KARL MARX

ALKULAUSE

Nyt erillisenä painoksena ilmestyvän artikkelin Karl Marxista kirjoitin (muistaakseni) vuonna 1913 Granatin sanakirjaa varten. Artikkelin loppuun oli liitetty melkotarkka luettelo Marxia koskevasta, pääasiassa ulkomaisesta, kirjallisuudesta. Tästä julkaisusta se on jätetty pois. Sanakirjan toimitus taas jätti vuorostaan sensuurisyistä pois Marxia koskevan artikkelin loppuosan, joka oli omistettu hänen vallankumouksellisen taktiikkansa esitykselle. Valitettavasti minulla ei ole mahdollisuutta julkaista tässä uudelleen tuota loppuosaa, sillä käsikirjoitus on jäänyt jonnekin paperieni joukkoon Krakovaan tai Sveitsiin. Muistan vain, että siinä artikkelin loppuosassa esitin muun muassa sen kohdan Marxin 16. IV 1856 Engelsille kirjoittamasta kirjeestä, jossa Marx sanoi: »Koko asia tulee Saksassa riippumaan siitä, voidaanko proletaarista vallankumousta tukea jollakin talonpoikaissodan uudella painoksella. Silloin kaikki käy mainiosti.» Juuri tätä eivät käsittäneet vuoden 1905 jälkeen meikäläiset menševikit, jotka ovat jopa kavaltaneet täydellisesti sosialismin ja siirtyneet porvariston puolelle.

N. Lenin

Moskova, 14.V 1918.

Karl Marx syntyi toukokuun 5. päivänä 1818 uutta lukua Trierin kaupungissa (Reinin maakunnassa Preussissa). Hänen isänsä oli asianajaja, juutalainen, joka 1824 kääntyi protestanttiseen uskoon. Perhe oli varakas ja sivistynyt, mutta ei vallankumouksellinen. Päätettyään Trierin lukion Marx siirtyi yliopistoon, ensin Bonniin, sitten Berliiniin ja opiskeli lakitiedettä, eniten kuitenkin historiaa ja filosofiaa. Kurssin hän päätti 1841 esittäen tohtorinväitöskirjan Epikuroksen filosofiasta. Katso muksiltaan Marx oli silloin vielä hegeliläinen idealisti. Berliinissä hän kuului »vasemmistohegeliläisten» kerhoon (Bruno Bauer ym.), jotka pyrkivät tekemään Hegelin filosofiasta ateistisia ja vallankumouksellisia johtopäätöksiä.

Päätettyään yliopiston Marx muutti Bonniin aikoen professoriksi. Mutta hallituksen taantumuksellinen politiikka (hallitus oli 1832 riistänyt oppituolin Ludwig Feuerbachilta ja 1836 uudelleen kieltäytynyt päästämästä häntä yliopistoon sekä 1841 kieltänyt nuorelta professorilta Bruno Bauerilta oikeuden luennoida Bonnissa) pakotti Marxin luopumaan tiedemiesurasta. Vasemmistohegeliläisten katsantokannat kehittyivät siihen aikaan Saksassa hyvin nopeasti. Etenkin Ludwig Feuerbach alkoi vuodesta 1836 arvostella jumaluusoppia ja kääntyä materialismiin, joka sai hänet täysin valtoihinsa 1841 (»Kristinuskon olemus»); 1843 ilmestyi hänen teoksensa »Tulevaisuuden filosofian perusteet». »Piti saada kokea» näiden kirjojen »vapauttava vaikutus», kirjoitti Engels näistä Feuerbachin teoksista myöhemmin. »Meistä» (ts. vasemmistohegeliläisistä, Marx mukaan luettuna) »tuli

heti feuerbachilaisia.» Siihen aikaan Reinin seudun radikaaliset porvarit, joilla oli kosketuskohtia vasemmistohegeliläisiin, perustivat Kölnissä oppositiomielisen »Reinin Lehden» (alkoi ilmestyä tammikuun 1. päivänä 1842). Marx ja Bruno Bauer kutsuttiin pääavustajiksi, loka-kuussa 1842 Marxista tuli päätoimittaja ja hän muutti Bonnista Kölniin. Lehden vallankumouksellis-demokraattinen suunta kävi Marxin toimittajana ollessa yhä selvemmäksi, ja hallitus pani lehdelle ensin kaksin- jopa kolminkertaisen sensuurin ja sitten päätti lakkauttaa sen tammikuun 1. päivänä 1843 kokonaan. Marxin täytyi tällöin erota toimittajan virasta, mutta hänen poistumisensa ei kuitenkaan pelastanut lehteä, vaan se lakkautettiin maaliskuussa 1843. Huomattavimmista »Reinin Lehdessä» julkaistuista Marxin kirjoituksista Engels esittää tuonempana mainittujen lisäksi (ks. *Kirjallisuutta**) vielä kirjoituksen Moselin laakson viininviljelijäin asemasta. Lehtityö oli osoittanut Marxille, ettei hän tuntenut riittävästi kansantaloustiedettä, ja hän ryhtyi uut-terasti tutkimaan sitä.

Vuonna 1843 Marx meni Kreuznachissa naimisiin lapsuudenystävättärensä Jenny von Westphalenin kanssa, jonka hän oli jo ylioppilaana ollessaan kihlannut. Hänen vaimonsa kuului taantumukselliseen preussilaiseen aatelisperheeseen. Jenny von Westphalenin vanhin veli oli Preussin sisäasiainministerinä mitä taantumuksellisimpana aikana, 1850—1858. Syksyllä 1843 Marx saapui Pariisiin julkaistakseen ulkomailla Arnold Rugen (1802—1880; vasemmistohegeliläinen, 1825—1830 vankilassa, 1848 jälkeen maanpakolainen; vuosien 1866—1870 jälkeen bismarckilainen) kanssa radikaalista aikakauslehteä. Tätä lehteä, »Saksalais-Ranskalaisia Vuosikirjoja», ilmestyi vain ensimmäinen vihko. Se lakkasi ilmestymästä niiden vaikeuksien vuoksi, joita sen salainen levittäminen Saksassa kohtasi, ja Rugen kanssa syntyneiden erimielisyyksien tähden. Tässä aikakauslehdessä julkaisemissaan kirjoituksissa Marx esiintyy jo vallankumouksellisena, joka julistaa »kaiken olevaisen säälimätöntä

* Tässä laitoksessa artikkeli julkaistaan ilman kirjallisuusluetteloa. *Toim.*

arvostelua» ja muun muassa »aseiden arvostelua» ja vetoaa *joukkoihin ja proletariaattiin*.

Syyskuussa 1844 Pariisiin saapui muutamaksi päiväksi Friedrich Engels, josta siitä lähtien tuli Marxin lähin ystävä. Yhdessä he ottivat mitä vilkkaimmin osaa Pariisin vallankumouksellisten ryhmien silloiseen kuohuvaan elämään (erityinen merkitys oli Proudhonin opilla, jota Marx arvosteli ankarasti kirjassaan »Filosofian kurjuus» 1847) ja taistellen päättäväisesti erilaisia pikkuporvarillisen sosialismin oppeja vastaan kehittivät vallankumouksellisen *proletaarisen sosialismin* eli kommunismin (marxilaisuuden) teorian ja taktiikan. Ks. Marxin teoksia tältä kaudelta, 1844—1848, tuonnempana: *Kirjallisuus*. Preussin hallituksen vaatuksesta Marx karkotettiin 1845 Pariisista vaarallisena vallankumousmiehenä. Hän siirtyi Brysseliin. Keväällä 1847 Marx ja Engels liittyivät salaiseen propagandayhdistykseen, Kommunistien Liittoon, ottivat huomattavalla tavalla osaa sen 2. edustajakokoukseen (marraskuussa 1847 Lontoossa) ja kirjoittivat sen toimeksiannosta kuuluisan »Kommunistisen puolueen manifestin», joka ilmestyi helmikuussa 1848. Tässä teoksessa esitetään nerokkaan selkeästi ja selväpiirteisesti uusi maailmankäsitys, johdonmukainen materialismi, joka käsittää myös yhteiskunnallisen elämän alan; dialektiikka täydellisimpänä ja syvällisimpänä oppina kehityksestä; teoria luokkataistelusta ja uuden, kommunistisen yhteiskunnan luojaan, proletariaatin, maailmanhistoriallisesta vallankumouksellisesta tehtävästä.

Vuoden 1848 helmikuun vallankumouksen puhjettua Marx karkotettiin Belgiasta. Hän matkusti jälleen Pariisiin ja sieltä maaliskuun vallankumouksen jälkeen Saksaan, nimittäin Kölniin. Siellä ilmestyi kesäkuun 1. päivästä 1848 toukokuun 19. päivään 1849 »Uusi Reinin Lehti»; sen päätoimittaja oli Marx. Vuosien 1848—1849 vallankumoustaapahtumain kulku vahvasti loistavasti uuden teorian oikeaksi, samoin kuin sen sitten ovat vahvistaneet maailman kaikkien maiden kaikki proletaariset ja demokraattiset liikkeet. Voitolle päässyt vastavallankumous asetti Marxin ensin syytteeseen (vapautettiin syytteestä helmikuun 9. päivänä 1849) ja karkotti

hänet sitten Saksasta (toukokuun 16. päivänä 1849). Marx muutti ensin Pariisiin, mutta vuoden 1849. kesäkuun 13. päivän mielenosoituksen jälkeen karkotettiin sieltäkin ja hän matkusti Lontooseen, missä asui sitten kuolemaansa asti.

Pakolaiselämän olot, joita Marxin ja Engelsin kirjeenvaihto (julkaistu 1913) kuvaa erittäin havainnollisesti, olivat peräti vaikeat. Puute suorastaan kuristi Marxia ja hänen perhettään; ilman Engelsin jatkuvaa ja uhrautuvasta rahallista avustusta Marx ei olisi voinut saada valmiiksi »Pääomaa» ja olisi varmasti sortunut puutteen. Sitä paitsi vallalla olleet pikkuporvarillisen, yleensä epäproletaarisen sosialismin opit ja virtaukset pakottivat Marxia käymään herkeämättä säälimätöntä taistelua ja joskus torjumaan mitä hurjimpia ja mielettöimpiä persoonallisia hyökkäyksiä (»Herr Vogt»). Pysytellen syrjässä maanpakolaiskerhoista Marx kehittäi useissa historiallisissa teoksissa (ks. *Kirjallisuutta*) materialistista teoriaansa suunnaten voimansa pääasiassa kansantaloustieteen tutkimiseen. Marx vallankumouksellisesti tämän tieteen (ks. tuonnempana esitettyä Marxin *oppia*) teoksissaan »Kansantaloustieteen arvostelua» (1859) ja »Pääoma» (I osa, 1867).

Demokraattisten liikkeiden elpymiskausi 50-luvun lopulla ja 60-luvulla kutsui Marxin jälleen käytännölliseen toimintaan. Vuonna 1864 (syyskuun 28. päivänä) perustettiin Lontoossa kuuluisa I Internationaali, Kansainvälinen Työväenliitto. Marx oli tämän liiton sielu, sen ensimmäisen »Vetoomuksen» ja lukuisten päätöslauselmien, julkilausumien, manifestien tekijä. Yhdistäen eri maiden työväenliikettä, pyrkien ohjaamaan yhteistoiminnan uomaan ei-proletaarisen, esimarxilaisen sosialismin eri muotoja (Mazzini, Proudhon, Bakunin, Englannin liberaalinen tradeunionismi, lassallelaiset oikeistohorjahtelut Saksassa jne.), taistellen kaikkien näiden lahkojen ja pienten koulukuntien teorioita vastaan Marx takoi eri maiden työväenluokan proletaarisen taistelun yhtenäisen taktiikan. Kun Pariisin kommuuni (1871), josta Marx antoi niin syvällisen, osuvan, loistavan ja vaikuttavan, vallankumouksellisen arvion (»Kansalaissota Ranskassa» 1871), oli kukistunut ja bakunistit olivat ai-

heuttaneet Internationaalien jakautumisen, kävi Internationaalien olemassaolo Euroopassa mahdottomaksi. Internationaalien Haagin kongressin jälkeen (1872) Marx sai aikaan sen Pääneuvoston muuttamisen New Yorkiin. Ensimmäinen Internationaali oli suorittanut historiallisen tehtävänsä ja antoi tilaa työväenliikkeen verrattomasti voimakkaamman kasvun kaudelle maailman kaikissa maissa, nimenomaan kaudelle, jolloin työväenliike kasvoi *laajuussuuntaan* ja muodostettiin työväen sosialistisia *joukkopuolueita* eri kansallisvaltioiden pohjalla.

Utteran toiminta Internationaalissa ja vieläkin utteramat teoreettiset tutkimustyöt mursivat lopullisesti Marxin terveyden. Hän jatkoi kansantaloustieteen uudestimuokkausta ja loppeteli »Pääoman» kirjoittamista kooten suuret määrät uutta aineistoa ja opiskellen useita kieliiä (esim. venäjää), mutta sairautensa vuoksi hän ei saanut »Pääomaa» valmiiksi.

Joulukuun 2. päivänä 1881 kuoli hänen vaimonsa. Maaliskuun 14. päivänä 1883 Marx vaipti hiljaa ikuisen uneen nojatuolissaan. Hänet haudattiin vaimonsa viereen Lontoon Highgaten hautausmaalle. Marxin lapsia kuoli varhaisiässä Lontoossa, jossa perhe kärsi kovaa puutetta. Kolme tytärtä oli naimisissa Englannin ja Ranskan sosialistien kanssa: Eleanor Aveling, Laura Lafargue ja Jenny Longuet. Viimeksi mainitun poika on Ranskan sosialistisen puolueen jäsen.

MARXIN OPPI

Marxilaisuus on Marxin katsantokantojen ja opin järjestelmä. Marx oli kolmen 19. vuosisadalla esiintyneen ja ihmiskunnan kolmelle edistyneimmälle maalle kuuluneen aatteellisen perusvirtauksen — klassillisen saksalaisen filosofian, klassillisen englantilaisen kansantaloustieteen ja ranskalaisiin vallankumouksellisiin oppeihin yleensä liittyvän ranskalaisen sosialismin — jatkaja ja nerokas täydellistäjä. Marxin vastustajainkin myöntämä Marxin katsantokantojen ihailtava johdonmukaisuus ja eheys, katsantokantojen, joiden kokonaisuus muodostaa uudenaikaisen materialismin ja uuden-

aikaisen tieteellisen sosialismin, maailman kaikkien sivistysmaiden työväenliikkeen teorian ja ohjelman, panee meidät esittämään lyhyen katsauksen hänen maailmankatsomukseensa yleensä ennen kuin ryhdymme selostamaan marxilaisuuden pääsisältöä, nimittäin Marxin taloudellista oppia.

FILOSOFINEN MATERIALISMI

Alkaen vuosista 1844—1845, jolloin Marxin katsantokannat muotoutuivat, Marx oli materialisti, erikoisesti Feuerbachin kannattaja ja piti myöhemminkin Feuerbachin heikkona puolena ainoastaan sitä, ettei hänen materialisminsa ollut kyllin johdonmukaista ja monipuolista. Feuerbachin maailmanhistoriallisen, »uraaurtavan» merkityksen Marx näki juuri hänen päättävässä irtisanoutumisessaan Hegelin idealismista ja materialismin julistamisessa, joka vielä »18. vuosisadalla, varsinkin Ranskassa, oli taistelua ei ainoastaan vallitsevia poliittisia laitoksia ja samalla uskontoa ja teologiaa vastaan, vaan myös... kaikkea metafysiikkaa vastaan» (»humalaisen mietiskelyn» mielessä erotukseksi »raittiista filosofias- ta») (»Pyhä perhe», julk. »Kirjallisessa Jäämistössä»). »Hegelin mielestä on ajatusprosessi, jonka hän idean nimisenä muuttaa itsenäiseksi subjektiksikin, todellisuuden demiurgi (luoja)... Minulla taas ei ajatuksellinen ole muuta kuin ihmispäähän siirrettyä ja siellä muunnettua aineellisuutta», kirjoitti Marx (»Pääoma», I osa, loppusanat toiseen painokseen). Täysin yhdenmukaisesti tämän Marxin materialistisen filosofian kanssa ja esittäen sitä Fr. Engels kirjoitti »Anti-Dühringissä» (ks.): — Marx oli tutustunut tämän teoksen käsikirjoitukseen — »...Maailman ykseys ei ole sen olemisessa, vaan sen aineellisuudessa, minkä todistaa... filosofian ja luonnontieteen pitkä ja vaikea kehitys... Liike on aineen olomuoto. Ei missään eikä milloinkaan ole ollut eikä voi olla ainetta ilman liikettä, liikettä ilman ainetta... Jos kysytään..., mitä on ajattelu ja tiedostaminen, mistä ne tulevat, niin näemme, että ne ovat ihmisaivojen tuotetta ja että itse ihminen on tietyissä luonnonoloissa ja luonnon mukana kehittynyt luonnon tuote. Siitä johtuen on itses-

tään selvää, että ihmisaivojen tuotteet, jotka nekin ovat viime kädessä luonnon tuotteita, eivät ole ristiriidassa muun luonnonyhteyden kanssa, vaan ovat sen mukaiset.» »Hegel oli idealisti, ts. hänestä eivät päämme ajatukset olleet todellisten olioiden ja tapahtumain enemmän tai vähemmän abstraktisia heijastumia (Abbilder, kuvastumia, Engels puhuu joskus myös 'painojäljennöksistä'), vaan päinvastoin oliot ja niiden kehitys olivat Hegelistä jonkin jo jossain ennen maailman alkua olemassaolleen idean heijastusta.» Teoksessaan »Ludwig Feuerbach», jossa Fr. Engels esittää omia ja Marxin mielipiteitä Feuerbachin filosofiasta ja jonka Engels toimitti painoon luettuaan sitä ennen vanhan, Marxin kanssa 1844—1845 laatimansa käsikirjoituksen Hegelistä, Feuerbachista ja materialistisesta historiankäsityksestä, Engels kirjoittaa: »Kaiken, erittäinkin uudemman filosofian suuri peruskysymys on kysymys ajattelun suhteesta olemiseen, hengen suhteesta luontoon... kumpi oli ensisijainen: henki vai luonto... Filosofit jakautuivat kahteen suureen leiriin sen mukaisesti, miten vastasivat tähän kysymykseen. Ne, jotka väittivät hengen olleen olemassa ennen luontoa ja jotka siis tavalla tai toisella tunnustivat maailmanluomisen, ...muodostivat idealismin leirin. Toiset, jotka pitivät luontoa ensisijaisena, liittyivät materialismin eri koulukuntiin.» Idealismi ja materialismi-käsitteiden (filosofisessa mielessä) kaikki muunlainen käyttö johtaa vain sekaannukseen. Marx hylkäsi päättävästi sekä idealismin, joka on aina tavalla tai toisella yhteydessä uskontoon, että myös varsinkin meidän aikaamme levinneen Humen ja Kantin katsantokannan, agnostismin, kritismin ja positivismin niiden eri muodoissa, pitäen sellaista filosofiaa »taantumuksellisena» myönnytyksenä idealismille ja parhaimmassa tapauksessa »häveliäänä tapana hyväksyä materialismi selän takana ja kieltää se yleisön edessä». Ks. tässä mainittujen Engelsin ja Marxin teosten lisäksi tätä kysymystä koskevaa 12. joulukuuta 1868 päivättyä Marxin kirjettä Engelsille, jossa Marx toteaa, että kuuluisa luonnontutkija T. Huxley on esiintynyt tavallista »materialistisemmin» ja tunnustanut, että koska »me todella teemme havaintoja ja ajatteleme, me emme voi joutua koskaan

pois materialismin maaperältä», mutta samalla moittii Huxleytä siitä, että tällä on »takaportti» agnostisismiin ja humelaisuuteen. Erityisesti on pantava merkille Marxin kanta vapauden suhteesta välttämättömyyteen: »välttämättömyys on sokea niin kauan kuin sitä ei ole ymmärretty. Vapaus on välttämättömyyden tajuamista» (Engels, »Anti-Dühring») — se merkitsee, että tunnustetaan luonnon objektiivinen lainmukaisuus ja välttämättömyyden dialektinen vapaudeksi muuttuminen (samoin kuin tiedostamaton, mutta tiedostettavissa oleva »olio sinänsä» muuttuu »olioksi meitä varten», »olioiden olemukset» »ilmiöiksi»). »Vanhan», mm. myös feuerbachilaisen (ja semmitenkin »vulgäärin», Büchnerin-Vogtin-Moleschottin) materialismin peruspuutteina Marx ja Engels pitivät (1) sitä, että tämä materialismi oli »etupäässä mekaanista», ei ottanut huomioon kemian ja biologian uudempaa kehitystä (meidän päivinäme tulisi vielä lisätä: aineen sähköteorian kehitystä); (2) sitä, että vanha materialismi oli epähistoriallista, epädialektista (metafyysistä dialektiikanvastaisessa merkityksessä) eikä pysynyt johdonmukaisesti ja kaikinpuolisesti kehityksen kannalla; (3) sitä, että se käsitti »ihmisen olemuksen» abstraktisesti eikä »kaikkien» (konkreettis-historiallisesti määriteltyjen) »yhteiskunnallisten suhteiden koostumana» ja sen vuoksi vain »selitti» maailmaa, vaikka kysymys on sen »muuttamisesta», ts. ei ymmärtänyt »vallankumouksellisen käytännöllisen toiminnan» merkitystä.

DIALEKTIKKA

Hegelin dialektiikkaa, joka oli monipuolisin, rikassäلتöisin ja syvällisin oppi kehityksestä, Marx ja Engels pitivät klassillisen saksalaisen filosofian suurimpana saavutuksena. Jokaista muunlaista kehitys-, evoluutioperiaatteen esitystä he pitivät yksipuolisena, sisällöltään köyhänä, luonnossa ja yhteiskunnassa tapahtuvan todellisen kehityskulun (jossa usein sattuu harppauksia, katastrofeja, vallankumouksia) vääristelynä ja runteleminenä. »Marx ja minä olimme ehkä ainoat, jotka asetimme tehtäväksemme pelastaa tietoinen dialektiikka» (idealis-

min ja myös hegeliläisyyden tuhosta) »ja siirtää se luonnon materialistiseen käsitykseen». »Luonto on dialektiikan koetin, ja juuri nykyaikainen luonnontiede, joka antaa tälle kokeelle tavattoman rikasta» (kirjoitettu ennen radiumin, elektronien, alkuaineiden muuttumisen yms. selvillesaamista!), »joka päivä karttuvaa aineistoa, todistaa siten, että luonnossa tapahtuu kaikki viime kädessä dialektisesti eikä metafyyysisesti.»

»Suuri perusajatus», kirjoittaa Engels, »että maailmaa ei ole käsiteltävä valmiiden, lopullisten olioiden yhdistelmänä, vaan prosessien kokonaisuutena, jossa näennäisesti muuttumattomat oliot yhtä hyvin kuin niiden ajatukselliset kuvatkin meidän aivoissamme, käsitteet, ovat keskeytymättömässä muutoksessa, syntymässä tai tuhoutumassa — tämä suuri perusajatus on Hegelin ajoista saakka painunut yleiseen tietoisuuteen niin lujasti, että tässä yleisessä muodossaan se tuskin enää kohtaa vastaväitteitä. Mutta sen tunnustaminen sanoissa ja soveltaminen käytännössä kussakin eri tapauksessa ja kullakin kyseisellä tutkimusalalla ovat kaksi eri asiaa.» »Dialektiselle filosofialle ei mikään ole lopullista, ehdotonta, pyhää. Se näkee kaikessa kiertämättömän katoavuuden leiman, eikä sille ole pysyväistä mikään muu kuin syntymisen ja tuhoutumisen, loputtoman alemmasta ylempään kohoamisen keskeytymätön prosessi. Se itse on vain tämän prosessin yksinkertaista heijastusta ajattelevissa aivoissa.» Täten siis Marxin mukaan dialektiikka on »tiede liikunnan, sekä ulkoisen maailman että inhimillisen ajattelun liikunnan, yleisistä laeista».

Tämän Hegelin filosofian vallankumouksellisen puolen Marx omaksui ja kehitti edelleen. Dialektinen materialismi »ei tarvitse mitään muiden tieteiden yläpuolella olevaa filosofiaa». Entisestä filosofiasta jää jäljelle »oppi ajattelusta ja sen laeista — muodollinen logiikka ja dialektiikka». Dialektiikka taas, Marxin ja myös Hegelin käsityksen mukaan, sisältää sen, mitä nykyään sanotaan tietoteoriaksi, gnoseologiaksi, jonka on tarkasteltava tutkimusesinettään samalla tavoin historiallisesti, tutkien ja yleistäen tiedon syntyä ja kehitystä, siirtymistä tietämättömyydestä tietoon.

Meidän aikanamme on kehityksen, evoluution, ajatus tullut melkein täydellisesti yhteiskunnalliseen tajuntaan, mutta muita teitä, ei Hegelin filosofian kautta. Siinä muodossa, jossa Marx ja Engels ovat esittäneet tämän ajatuksen pitäen lähtökohtanaan Hegeliä, se on kuitenkin paljon täydellisempi, paljon sisällökkäämpi kuin tavanomainen evoluutio-käsite. Kehitys, joka ikään kuin toistaa jo käydyt asteet, mutta toistaa ne toisella tavalla, korkeammalla perustalla («kieltämisen kieltäminen»), kehitys, joka ei kulje suoraviivaisesti, vaan niin sanoaksemme spiraalia myöten; harppauksellinen, katastrofimainen, vallankumouksellinen kehitys; »asteittaisuuden katkeamiset»; määrän muuttuminen laaduksi; sisäiset kehitysherätteet, joita erilaisten, tiettyyn esineeseen tahi tietyn ilmiön tai tietyn yhteiskunnan puitteissa vaikuttavien voimien ja tendenssien ristiriidat ja yhteentörmäykset panevat liikkeelle; jokaisen ilmiön *kaikkien* puolien keskinäinen riippuvuus ja mitä kiintein, erottamaton yhteys (ja historia avaa yhä uusia puolia), yhteys, joka aiheuttaa yhtenäisen, lainmukaisen yleismaailmallisen liikuntaprosessin, — siinä eräitä dialektiikan, (tavallista) sisällökkäämmän kehitysopin piirteitä. (Vrt. 8. tammikuuta 1868 päivättyä Marxin kirjettä Engelsille; siinä Marx pilkkaa Steinin »puisevia trichotomioita», joiden sotkeminen materialistiseen dialektiikkaan on järjetöntä.)

MATERIALISTINEN HISTORIANKÄSITYS

Vanhan materialismin epäjohdonmukaisuuden, puolinaisuuden ja yksipuolisuuden käsittäminen johti Marxin vakaumukseen, että on »saatettava yhteiskuntatiede sopuun materialistisen perustan kanssa ja rakennettava se uudelleen tätä perustaa vastaavasti». Kun materialismi yleensä selittää tajunnan olemisesta johtuvaksi eikä päinvastoin, niin sovellettuna ihmiskunnan yhteiskunnalliseen elämään materialismi vaatii *yhteiskunnallisen* tajunnan selitettävän *yhteiskunnallisesta* olemisesta johtuvaksi. »Teknologia paljastaa ihmisen aktiivisen suhtautumisen luontoon, hänen elämänsä välittömän tuotantoprosessin ja samalla myös hänen yhteiskunnallisten elinehtojensa

ja niistä johtuvien henkisten mielteiden synnyn», selittää Marx («Pääoma», I). Viimeistellyssä muodossa Marx esitti materialismin perusajatukset ihmisyyhteiskuntaan ja sen historiaan ulotettuna esipuheessa teokseensa »Kansantaloustieteen arvostelua» seuraavin sanoin:

»Elämänsä yhteiskunnallisessa tuotannossa ihmiset asettuvat määrättyihin, välttämättömiin, heidän tahdostaan rippumattomiin suhteisiin, tuotantosuhteisiin, jotka vastaavat heidän aineellisten tuotantovoimiensa määrättyä kehitystasetta.

Näiden tuotantosuhteiden kokonaisuus muodostaa yhteiskunnan taloudellisen rakenteen, reaalisen perustan, jolle juridinen ja poliittinen päällysrakenne kohoaa ja jota yhteiskunnallisen tajunnan määrätynlaiset muodot vastaavat. Yhteiskunnallisen, poliittisen ja henkisen elämänprosessin määrää ylipäänsä aineellisen elämän tuotantotapa. Ei ihmisten tajunta määrää heidän olemistaan, vaan päinvastoin heidän yhteiskunnallinen olemisensä määrää heidän tajuntansa. Kehityksensä tietyllä asteella yhteiskunnan aineelliset tuotantovoimat joutuvat ristiriitaan olemassaolevien tuotantosuhteiden kanssa tai, mikä on vain asian juridinen ilmaisu, omistussuhteiden kanssa, joiden puitteissa ne ovat siihen asti liikkueneet. Tuotantovoimien kehittämismuodoista nämä suhteet muuttuvat niiden kahleiksi. Silloin alkaa yhteiskunnallisen vallankumouksen aikakausi. Taloudellisen perustan muuttuessa mullistuu joko hitaammin tai nopeammin koko suunnaton päällysrakenne. Sellaisia mullistuksia tarkasteltaessa täytyy aina erottaa aineellinen, luonnontieteellisen tarkasti todettavissa oleva, taloudellisissa tuotantoehdoissa tapahtuva mullistus juridisista, poliittisista, uskonnollisista, taiteellisista tai filosofisista, lyhyesti sanoen ideologisista muodoista, joissa ihmiset tajuavat tämän ristiriidan ja ratkaisevat sen taistellen.

Samoin kuin yksilöä ei voida arvioida sen mukaan, mitä hän itse ajattelee itsestään, samoin ei voida selaista mullistuskautta arvioida sen oman tajunnan mukaan. Päinvastoin tämän tajunnan täytyy saada selityksensä aineellisen elämän ristiriidoista, yhteiskunnallisten tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välisestä

konfliktista...» »Suurin piirtein voidaan aasialaista, antiikkista, feodaalista ja nykyaikaista porvarillista tuotantotapaa sanoa taloudellisen yhteiskuntamuodostuksen edistykselliseksi aikakausiksi.» (Vrt. Marxin lyhyttä sanontaa hänen 7. heinäkuuta 1866 päivätyssä kirjeessään Engelsille: »Meidän teoriamme siitä, että tuotantovälineet määräävät työn organisaation.»)

Materialistinen historiankäsitys eli oikeammin materialismin johdonmukainen kehittäminen ja ulottaminen yhteiskunnallisten ilmiöiden alalle hävitti kaksi entisten historiateoriain suurinta vikaa. Ensinnäkin ne parhaimmassa tapauksessa tarkastelivat vain ihmisten historiallisen toiminnan aatteellisia vaikuttimia tutkimatta, mistä nämä vaikuttimet aiheutuvat, huomaamatta objektiivista lainmukaisuutta yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmän kehityksessä ja näkemättä näiden suhteiden juuria aineellisen tuotannon kehityksessä; toiseksi aikaisemmat teoriat jättivät ottamatta huomioon juuri väestöjoukkojen toiminnot, kun taas historiallinen materialismi teki ensi kerran mahdolliseksi tutkia joukkojen yhteiskunnallisia ehtoja ja näiden ehtojen muutoksia luonnonhistoriallisella tarkkuudella. Ennen Marxia »sociologia» ja historiankirjoitus saattoivat parhaassa tapauksessa antaa rykelmän sieltä täältä koottuja muokkaamattomia tosiasioita ja kuvata historiallisen prosessin erinäisiä puolia. Marxilaisuus osoitti tien yhteiskunnallis-taloudellisten muodostumien syntymis-, kehitys- ja rappeutumisprosessin kaikkikäsittävään, kaikinpuoliseen tutkimiseen tarkastellen kaikkien ristiriitaisten tendenssien kokonaisuutta, käsittäen nuo muodostumat tarkoin määriteltäviksi yhteiskunnan eri luokkien elämisen ja tuotannon ehdoiksi, eliminoiden subjektivismin ja mielivaltaisuuden erilaisten »vallitsevien» aatteiden valinnassa tai tulkinnessa, osoittaen poikkeuksetta kaikkien aatteiden ja kaikkien eri tendenssien juurten olevan materiaalistien tuotantovoimien tilassa. Ihmiset tekevät historiansa itse, mutta mikä määrää ihmisten ja nimenomaan ihmisjoukkojen vaikuttimet, mistä johtuvat keskenään ristiriitaisten aatteiden ja pyrkimysten yhteen-törmäykset, millainen on kaikkien lukuisien ihmisyhteiskuntien kaikkien yhteen-törmäysten kokonaisuus, millai-

set ovat aineellisen elämän tuotannon objektiiviset ehdot, jotka muodostavat ihmisten koko historiallisen toiminnan perustan, millainen on näiden ehtojen kehityksen laki — kaikkeen siihen Marx kiinnitti huomiota ja osoitti tien historian tieteelliseen tutkimiseen yhteinäisenä, valtavassa monipuolisuudessaan ja ristiriitaisuudessaan lainmukaisena prosessina.

LUOKKATAISTELU

Että kyseisen yhteiskunnan toisten jäsenten pyrkimykset ovat päinvastaisia kuin toisten, että yhteiskuntaelämä on täynnä ristiriitoja, että historia on taistelua, jota käydään kansojen ja yhteiskuntien kesken sekä myös niiden sisällä, ja sitä paitsi vielä vallankumous- ja taantumuskausien vaihtelua, sotien ja rauhan, pysähdyksen ja nopean edistyksen tai laskun kausien vaihtelua — ne ovat yleisesti tunnettuja tosiasioita. Marxilaisuus antoi johtolangan, joka tekee mahdolliseksi löytää lainmukaisuuden tässä näennäisessä labyrintissa ja kaaoksessa, nimittäin: luokkataisteluteorian. Vain kyseisen yhteiskunnan tai yhteiskuntien ryhmän kaikkien jäsenten pyrkimysten kokonaisuuden tutkiminen voi johtaa näiden pyrkimysten tuloksen tieteelliseen määrittelyyn. Ristiriitaisten pyrkimysten aiheuttajana taas esiintyy erilaisuus niiden *luokkien* asemassa ja elinehdoissa, joihin kukin yhteiskunta jakautuu. »Koko tähänastisen yhteiskunnan historia on ollut luokkataistelujen historiaa», kirjoittaa Marx »Kommunistisessa manifestissa» (poikkeuksena on alkukantaisen yhteisön historia — lisää Engels myöhemmin). »Vapaa ja orja, patriisi ja plebeiji, paroni ja maaorja, ammattikuntamestari ja kisälli, lyhyesti sanoen sortaja ja sorrettu ovat aina olleet toistensa vastakohtia, käyneet keskeytymätöntä, milloin peitettyä, milloin avointa taistelua, taistelua, joka on joka kerta päättynyt koko yhteiskunnan vallankumoukselliseen uudistamiseen tahi taistelevien luokkien yhteiseen häviöön... Feodaalisen yhteiskunnan tuhosta syntynyt nykyaikainen porvarillinen yhteiskunta ei ole poistanut luokkavastakohtia. Se on vain asettanut vanhojen tilalle uusia luokkia, uusia sorron edellytyksiä, uusia taistelu-

muotoja. Meidän aikakautemme, porvariston aikakausi, on kuitenkin erikoinen siinä suhteessa, että se on yksinkertaistanut luokkavastakohtat. Koko yhteiskunta jakautuu yhä enemmän kahdeksi suureksi vihollisleiriksi, kahdeksi suureksi, välittömästi vastakkain olevaksi luokaksi: porvaristoksi ja proletariaatiksi.» Ranskan suuren vallankumouksesta asti on Euroopan historia useissa maissa erittäin havainnollisesti paljastanut tämän tapahtumain todellisen pohjan, luokkien taistelun. Jo restauraatiokausi Ranskassa nosti esiin useita historioitsijoita (Thierry, Guizot, Mignet, Thiers), jotka yleistäessään tapahtumia eivät voineet olla tunnustamatta luokkien taistelua koko Ranskan historian ymmärtämisen avaimiksi. Ja uusin aikakausi, porvariston täydellisen voiton, edustuslaitosten, laajan (ellei yleisen) äänioikeuden, huokeahintaisen joukkoihin leviävän päivälehdistön ym. aikakausi, voimakkaiden ja yhä laajenevien työväenliittojen ja työnantajaliittojen yms. aikakausi on vielä havainnollisemmin osoittanut (vaikkakin usein kovin yksipuolisessa, »rauhallisessa», »perustuslaillisessa» muodossa esiintyvän) luokkien taistelun tapahtumain kannustimeksi. Seuraava kohta Marxin »Kommunistisesta manifestista» osoittaa meille, millaisia vaatimuksia nykyisen yhteiskunnan jokaisen luokan aseman objektiivisessa erittelyssä, jokaisen luokan kehitystehtojen erittelyn yhteydessä Marx asetti yhteiskuntatieteelle: »Kaikista luokista, jotka nyt esiintyvät porvaristoa vastaan, vain proletariaatti on todella vallankumouksellinen luokka. Muut luokat sortuvat ja häviävät suurteollisuuden kehittyessä, proletariaatti on sen oma tuote. Keskisäädyt, pienteollisuudenharjoittaja, pikkukauppias, käsityöläinen, talonpoika, kaikki ne taistelevat porvaristoa vastaan pelastaakseen perikadolta olemassaolonsa keskisäätynä. Ne eivät siis ole vallankumouksellisia, vaan vanhoillisia. Enemmänkin, ne ovat taantumuksellisia, sillä yrittävät kääntää historian pyörää taaksepäin. Jos ne ovat vallankumouksellisia, niin ovat sellaisia silloin, kun niiden edessä on siirtyminen proletariaattiin, kun ne eivät puolusta nykyisiä, vaan tulevia etujaan, kun ne luopuvat omasta katsantokannastaan asettuakseen proletariaatin katsantokannalle.» Useissa

historiallisissa teoksissa (ks. *Kirjallisuutta*) Marx antoi loistavia ja syvällisiä näytteitä materialistisesta historiantarkoituksesta, jokaisen eri luokan aseman erittelystä ja vieläpä luokan sisällä olevien eri ryhmien tai kerrosten aseman erittelystä osoittaen silminnähävästi, miksi ja miten »kaikkalainen luokkataistelu on poliittista taistelua». Edellä lainaamamme kohta osoittaa havainnollisesti, kuinka monimutkaisen yhteiskunnallisten suhteiden ja luokasta toiseen, entisyydestä tulevaisuuteen *siirtymisen* asteitten verkko Marx erittelee historiallisen kehityksen koko resultantin selville saamiseksi.

Marxin teorian syvällisimpänä, monipuolisimpana ja yksityiskohtaisimpana vahvistuksena ja sovellutuksena on hänen taloudellinen oppinsa.

MARXIN TALOUDELLINEN OPPI

»Teokseni lopullisena tarkoituksena on nykyaikaisen yhteiskunnan», ts. kapitalistisen, porvarillisen yhteiskunnan, »taloudellisen liikunnan lain selville saaminen», sanoo Marx »Pääoman» alkulauseessa. Tietyn, historiallisesti määräytyneen yhteiskunnan tuotantosuhteiden tutkiminen syntyvinä, kehittyvinä ja rappeutuvina — siinä Marxin taloudellisen opin sisältö. Kapitalistisessa yhteiskunnassa vallitsee *tavarain* tuotanto, ja siksi Marxin analyysi alkaakin tavarain erittelystä.

ARVO

Tavara on ensiksikin esine, joka tyydyttää ihmisen jotakin tarvetta, ja toiseksi esine, joka on vaihdettavissa toiseen esineeseen. Esineen hyödyllisyys tekee sen *käyttöarvoksi*. Vaihtoarvo (eli yksinkertaisesti arvo) on lähinnä se suhde, jossa tietty määrä toisen lajin käyttöarvoja vaihdetaan tiettyyn määrään toisen lajin käyttöarvoja. Jokapäiväinen kokemus osoittaa meille, että miljoonat ja miljardit sellaiset vaihdot rinnastavat alinomaa kaikkia ja kaikenlaisia, mitä erilaisimpia käyttöarvoja, jotka eivät ole toisiinsa verrattavissa. Mitä yhteistä on näillä erilaisilla esineillä, joita tietystä yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmässä alituisesti rinnastetaan? Yhteis-

tä niillä on se, että ne ovat *työn tuotteita*. Vaihtaessaan tuotteita ihmiset rinnastavat mitä erilaisimpia työn lajeja. Tavarain tuotanto on yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmä, jossa eri tuottajat valmistavat erilaisia tuotteita (yhteiskunnallinen työnjako) ja kaikki nämä tuotteet rinnastetaan keskenään vaihdossa. Se yhteinen, mitä on kaikissa tavaroissa, ei siis ole määrätyn tuotannonhaaran konkreettinen työ, ei yhdenlainen työ, vaan *abstraktinen* ihmistyö, yleensä ihmistyö. Kyseisen yhteiskunnan koko työvoima, joka esiintyy kaikkien tavarain arvon summana, on yhtä ja samaa ihmistyövoimaa: miljardeit vaihtotapaukset todistavat sen. Ja jokainen eri tavara siis edustaa vain *yhteiskunnallisesti välttämättömän* työajan tiettyä osaa. Arvon suuruuden määrää yhteiskunnallisesti välttämättömän työn määrä eli se työaika, joka on yhteiskunnallisesti välttämätön kyseisen tavarain, kyseisen käyttöarvon tuottamiseksi. »Rinnastaessaan erilaisia tuotteitaan vaihdossa keskenään ihmiset rinnastavat erilaisia töitään. He eivät tajua sitä, mutta he tekevät sitä.» Arvo on kahden henkilön välinen suhde, kuten muuan vanha taloustieteilijä on sanonut; siihen olisi vain pitänyt lisätä: esineellisen verhon peittämä suhde. Vain jonkin tietyn historiallisen yhteiskuntamuodostuman yhteiskunnallisten tuotantosuhteiden järjestelmän kannalta katsoen, miljardeja kertoja toistuvan, joukoittaisen vaihtoilmion suhteiden kannalta katsoen voidaan ymmärtää, mitä arvo on. »Arvoina tavarat ovat vain jähmettyneen työajan tiettyjä määriä.» Eriteltyään yksityiskohtaisesti tavaroissa olennoituvan työn kaksinaisen luonteen Marx siirtyy erittelemään *arvomuotoa* ja *rahaa*. Marx asettaa tällöin päätehtäväkseen arvon rahamuodon *alkuperän* tutkimisen, vaihdon kehityksen *historiallisen prosessin* tutkimisen alkaen erillisistä, tilapäisistä vaihtotapauksista (»yksinkertainen, erillinen eli tilapäinen arvomuoto»: tietty määrä jotain tavaraa vaihtuu tiettyyn määrään toista tavaraa) aina yleiseen arvomuotoon asti, jolloin joukko eri tavaroita vaihtuu yhteen tiettyyn tavarahan, sekä arvon rahamuotoon asti, jolloin tänä tiettyinä tavarana, yleisenä vastikkeena, esiintyy kulta. Ollen vaihdon ja tavaratuotannon kehityksen korkein tuote, raha hämää ja verhoaa yksityisten töiden

yhteiskunnallisen luonteen, markkinain yhdistämien eri tuottajain välisen yhteiskunnallisen yhteyden. Marx erittelee tavattoman yksityiskohtaisesti rahan eri tehtäviä, ja tässäkin (kuten yleensä »Pääoman» ensimmäisissä luvuissa) on pantava erikoisesti merkille, että abstraktinen ja joskus pelkästään deduktiiviselta näyttävä esitystapa tuo itse asiassa esiin valtavan määrän tosiasia-aineistoa vaihdon ja tavaratuotannon kehityksen historiasta. »Raha edellyttää tavaravaihdon tiettyä tasoa. Erilaiset rahamuodot — yksinkertainen tavaravastike tai kiertokulun väline tai maksuväline, aarre ja maailmanraha — viittaavat, yhden tai toisen tehtävän soveltamisen erilaisen laajuuden mukaan, sen mukaan, kuinka suhteellisen vallitseva jokin niistä on, yhteiskunnallisen tuotantoprosessin hyvin erilaisiin asteisiin» (»Pääoma», I).

LISÄARVO

Tavaratuotannon tietyllä kehitysasteella raha muuttuu pääomaksi. Tavaravaihdon kierto-kaava oli: T (tavara) — R (raha) — T (tavara), ts. toisen tavaravaihdon myynti toisen ostamiseksi. Pääoman yleinen kaava on päinvastoin R — T — R, ts. osto myyntiä varten (voiton saamiseksi). Marx nimittää tätä liikkeellepannon rahan alkuperäisen arvon lisäystä lisäarvoksi. Tämä tosiasia, rahan »kasvu» kapitalistisessa kiertokulussa on yleisesti tunnettu. Juuri tämä »kasvu» muuttaa rahan *pääomaksi*, joka on erikoinen, historiallisesti määrätty, yhteiskunnallinen tuotantosuhde. Lisäarvo ei voi syntyä tavaravaihdosta, sillä tämä kiertokulku tuntee vain vastikkeiden vaihdon; se ei voi syntyä hinnanalituksesta, sillä ostajain ja myyjäin keskinäiset tappiot ja voitot tasaisivat toisensa, mutta kysymyksen onkin nimenomaan yleisestä, keskimääräisestä, yhteiskunnallisesta joukkoilmioista eikä yksilöllisestä tapahtumasta. Saadakseen lisäarvoa »rahan omistajan on löydettävä markkinoilta sellainen tavara, jonka käyttöarvo itse sisältäisi erikoisen ominaisuuden olla arvon lähteenä», sellainen tavara, jonka kulutusprosessi olisi samalla arvon luomisprosessi. Sellainen tavara onkin olemassa. Se on ihmisen työvoima. Sen kulutus on työtä, ja työ luo arvoa. Rahan omistaja ostaa työvoiman sen arvosta,

jonka, kuten jokaisen muunkin tavaran arvon, määrää se yhteiskunnallisesti välttämätön työaika, joka tarvitaan sen tuottamiseen (ts. työläisen ja hänen perheensä ylläpitoon). Kun rahan omistaja on ostanut työvoiman, on hänellä oikeus sen kuluttamiseen, ts. oikeus panna se työskentelemään koko päivän, sanokaamme 12 tuntia. Mutta työläinen valmistaa 6 tunnissa («välttämätön» työaika) tuotteen, joka korvaa hänen ylläpitonsa, ja seuraavien 6 tunnin kuluessa («lisä»-työaika) luo «lisä»-tuotteen eli lisäarvon, jota kapitalisti ei maksa. Pääomassa on siis tuotantoprosessin kannalta erotettava kaksi osaa: pysyvä pääoma, joka käytetään tuotantovälineisiin (koneisiin, työvälineisiin, raaka-aineisiin jne.) — sen arvo (yhdellä kertaa tai osittain) siirtyy muuttumattomana valmiiseen tuotteeseen — ja vaihteleva pääoma, joka käytetään työvoimaan. Tämän pääoman arvo ei pysy muuttumattomana, vaan kasvaa työprosessissa luoden lisäarvoa. Sen vuoksi pääoman harjoittaman työvoiman riiston asteen ilmaisemiseksi lisäarvoa on verrattava ainoastaan vaihtelevaan pääomaan eikä koko pääomaan. Niinpä lisäarvon suhdeluku, kuten Marx tätä suhdetta nimittää, on meidän esimerkissämme $\frac{6}{6}$, ts. 100 %.

Pääoman synnyn historiallisena edellytyksenä on ensiksikin tiettyjen rahamäärien kasautuminen yksityisten henkilöiden käsiin tavaratuotannon kehityksen ollessa yleensä verrattain korkealla tasolla ja toiseksi kaksinaisessa merkityksessä »vapaan» työläisen olemassaolo — vapaan esteittä ja rajoituksitta myymään työvoimaansa sekä vapaan maasta ja yleensä tuotantovälineistä, taloutta omistamattoman työläisen, »proletaari»-työläisen joka ei voi elää muutoin kuin myymällä työvoimaansa.

Lisäarvoa voidaan suurentaa kahta peruskeinoa käyttäen: pidentämällä työpäivää («absoluuttinen lisäarvo») ja lyhentämällä välttämätöntä työpäivää («suhteellinen lisäarvo»). Eritellessään edellistä keinoa Marx luo valtavän kuvan työväenluokan taistelusta työpäivän lyhentämiseksi ja valtiiovallan toimenpiteistä työpäivän pidentämiseksi (14.—17. vuosisata) sekä sen lyhentämiseksi (19. vuosisadan tehdaslainsäädäntö). »Pääoman» ilmestymisen jälkeen on maailman kaikkien sivistysmaiden työ-

väenliikkeen historia lisännyt tuhansia uusia tosiasioita tämän kuvan valaisemiseksi.

Eritellessään suhteellisen lisäarvon tuotantoa Marx tutkii työn tuottavuuden kapitalistisen kohottamisen kolmea historiallista perusvaihetta: 1) yksinkertainen yhteistoiminta; 2) työnjako ja manufaktuuri; 3) koneet ja suurteollisuus. Se, kuinka syvällisesti Marx tuo tässä esiin kapitalismin kehityksen tyypillisimmät peruspiirteet, näkyy mm. siitä, että Venäjän niin sanotun »koti»-teollisuuden tutkiminen antaa varsin runsaasti aineistoa kahden ensimmäisen vaiheen valaisemiseksi. Ja tuo koneellisen suurteollisuuden vallankumouksellistava vaikutus, jonka Marx kuvasi 1867, on sen jälkeen kuluneen puolen vuosisadan aikana ilmennyt monissa »uusissa» maissa (Venäjä, Japani ym.).

Edelleen. Erittäin tärkeä ja uusi on Marxin suorittama *pääoman kasautumisen* erittely, ts. erittely, joka koskee lisäarvon tietyn osan muuttamista pääomaksi ja tämän osan käyttämistä uuteen tuotantoon eikä kapitalistin henkilökohtaisiin tarpeisiin tai hänen oikkujensa tyydyttämiseen. Marx osoitti koko aikaisemman klassillisen kansantaloustieteen (Adam Smithistä alkaen) virheen: se oletti, että koko pääomaksi muuttuva lisäarvo menee vaihtelevaan pääomaan. Itse asiassa se jakautuu *tuotantovälineisiin* ynnä vaihtelevaan pääomaan. Valtava merkitys kapitalismin kehitysprosessissa ja kapitalismin muuttumisessa sosialismiksi on sillä seikalla, että pysyvän pääoman osuus kasvaa (pääoman kokonaissummas- sa) nopeammin kuin vaihtelevan pääoman osuus.

Jouduttaessaan työläisten syrjäyttämistä koneiden tieltä ja luodessaan toisessa kohtiossa rikkautta, toisessa kurjuutta pääoman kasautuminen synnyttää myös niin sanotun »työväen vara-armeijan», työväen »suhteellisen ylijäämän» eli »kapitalistisen liikaväestön», joka ilmenee mitä moninaisimmissa muodoissa ja suo pääomalle tilaisuuden laajentaa tuotantoa erittäin nopeasti. Tämä mahdollisuus yhdessä luoton ja pääoman tuotantovälineinä kasautumisen kanssa antaa muun muassa avaimen liikatuotantopulien ymmärtämiseen, joita puhkeaa aika ajoin kapitalistisissa maissa, aluksi keskimäärin kerran kymmenessä vuodessa, sitten pitemmin ja epämääräisem-

min väliajoin. Pääoman kasautumisesta kapitalismin perustalla on erotettava niin sanottu alkuperäinen kasautuminen: työntekijäin väkivaltainen erottaminen tuotantovälineistä, talonpoikain häätäminen mailtaan, yhteisömaiden anastus, siirtomaajärjestelmä, valtiovelkaja suojelutullijärjestelmä jne. »Alkuperäinen kasautuminen» luo toisessa kohtiossa »vapaan» proletarin ja toisessa rahanomistajan, kapitalistin.

»Kapitalistisen kasautumisen historiallista tendenssiä»

Marx luonnehtii seuraavin kuuluisin sanoin: »Välittömien tuottajien pakkoluovutuksessa menetellään mitä säälimättömimmän vandaalimaisesti ja päätetään siinä alhaisimmat, likaisimmat, pikkumaisimmat ja rumimmat intohimot valloilleen. Omistajan» (talonpojan ja käsityöläisen) »työllä hankitun ja niin sanoaksemme yksityisen, riippumattoman työntekijän ja hänen työkalujensa ja -välineidensä yhteenkasvamiseen perustuvan yksityisomaisuuden työntää tieltään kapitalistinen yksityisomaisuus, joka perustuu vieraan, mutta muodollisesti vapaan työvoiman riistämiseen... Nyt ei enää ole pakkoluovutettavana omaa talouttaan hoitava työläinen, vaan useita työläisiä riistävä kapitalisti. Tämä pakkoluovutus tapahtuu itse kapitalistisen tuotannon sisäisten lakien vaikutuksesta, pääomien yhteenkokoutumisen kautta. Yksi kapitalisti lyö maahan monta muuta kapitalistia. Käsi kädessä tämän yhteenkokoutumisen eli muutamien kapitalistien suorittaman monien kapitalistien pakkoluovutuksen kanssa kehittyy työprosessin yhteistoiminnallinen muoto yhä laajemmissa ja suuremmissa mittasuhteissa, kehittyy tieteen tarkoituksenmukainen tekninen sovellutus, maan suunnitelmallinen käyttö, työvälineiden muuttuminen sellaisiksi työvälineiksi, joita voidaan käyttää ainoastaan kollektiivisesti, kaikkien tuotantovälineiden säästö käyttämällä niitä tuotantovälineinä yhdistetyssä yhteiskunnallisessa työssä, kaikkien kansojen punoutuminen maailmanmarkkinain verkkoon ja samalla kapitalistisen järjestelmän kansainvälinen luonne. Niiden raharuhtinaiden luvun alituisesti vähetessä, jotka anastavat ja monopolisoivat tämän muuttumisprosessin kaikki edut, kasvaa kurjuuden, sorron, orjuuden, rappeutumisen ja riiston määrä,

mutta samalla kasvaa myös suuttumus työväenluokassa, jota kapitalistisen tuotantoprosessin mekanismi itse kouluttaa, yhdistää ja järjestää. Pääomamonopoli tulee sen tuotantotavan kahleeksi, joka on sen aikana ja sen suojassa kehittynyt. Tuotantovälineiden yhteenkokoutuminen ja työn yhteiskunnallistuminen pääsevät kohtaan, missä ne käyvät kapitalistisen vaippansa kanssa yhteensopimattomiksi. Se räjäytetään rikki. Kapitalistisen yksityisomistuksen kuolinhetki lyö. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan» («Pääoma», I).

Erittäin tärkeä ja uusi on edelleen Marxin »Pääoman» II osassa suorittama erittely yhteiskunnallisen kokonaispääoman uusintamisesta. Tässäkään Marx ei esitä yksilöllistä ilmiötä, vaan joukkoilmiön, ei yhteiskunnan talouden murto-osaa, vaan tämän talouden kokonaisuudessaan. Oikaistuaan edellä mainitun klassikkojen virheen Marx jakaa koko yhteiskunnallisen tuotannon kahteen suureen osaan: I) tuotantovälineiden tuotanto ja II) kulutustarvikkeiden tuotanto ja tutkii yksityiskohtaisesti, esittämiensä numerollisten esimerkkien perusteella, kaiken yhteiskunnallisen pääoman kiertokulkua kokonaisuudessaan sen läpikäydessä uusintamisprosessia aikaisemmassa laajuudessaan kuin myös sen kasautumisprosessissa. »Pääoman» III osassa ratkaistaan kysymys *keskimääräisen voiton suhdeluvun* muodostumisesta arvoinen perusteella. On pidettävä taloustieteen suurena edistysaskeleena sitä, että Marx suorittaa erittelynsä taloudellisten joukkoilmiöiden, yhteiskunnallisen talouden kokonaisuuden kannalta eikä yksityistapauksien tai kilpailun pintailmiöiden kannalta, joihin usein rajoittuu vulgääri poliittinen taloustiede eli nykyaikainen »rajahyötyteoria». Aluksi Marx erittelee lisäarvon syntymisen ja vasta sitten siirtyy käsittelemään sen jakautumista voitoksi, koroksi ja maankoroksi. Voitto on lisäarvon suhde yritykseen sijoitettuun koko pääomaan. »Korkean elimellisen kokoonpanon» pääoma (ts. sellainen, jossa pysyvä pääoma suhteessa vaihtelevaan on suurempi kuin keskimäärin yhteiskunnassa) antaa keskinkertaista alemman voiton suhdeluvun. »Alhaisen elimellisen kokoonpanon» pääoma — keskinkertaista korkeamman. Pääomien keskinäinen kilpailu, niiden vapaa siirtymi-

nen tuotantoalalta toiselle tekee kummassakin tapauksessa voiton suhdeluvun keskimääräiseksi. Tietyn yhteiskunnan kaikkien tavarain arvojen summa käy yhteen tavarain hintain summan kanssa, mutta yksityisissä liikeyrityksissä ja eri tuotantoaloilla ei tavaroita kilpailun vaikutuksesta myydä niiden arvosta, vaan *tuotantohintoihin* jotka ovat yhtä suuret kuin käytetty pääoma ynnä keskimääräinen voitto.

Täten Marx arvolain perusteella selitti täysin sen yleisesti tunnetun ja kiistattoman tosiasian, että hinnat poikkeavat arvoista ja että voitto tasoittuu, sillä kaikkien tavarain arvojen summa käy yhteen hintojen summan kanssa. Mutta (yhteiskunnallisen) arvon saattaminen (yksilöllisten) hintain tasolle ei käy yksinkertaista eikä välitöntä, vaan hyvin monimutkaista tietä: on aivan luonnollista, että sellaisten hajallaan olevien tavarantuottajien yhteiskunnassa, joita ainoastaan markkinat yhdistävät, ei lainmukaisuus voi ilmetä muutoin kuin keskimääräisenä, yhteiskunnallisena, joukkoluontoisena lainmukaisuutena, yksilöllisten puoleen tai toiseen poikkeamien tasoittuessa keskenään.

Työn tuottavuuden kohoaminen merkitsee pysyvän pääoman nopeampaa kasvua vaihtelevaan verrattuna. Ja koska lisäarvo on vain vaihtelevan pääoman funktio, niin on ymmärrettävää, että voiton suhdeluku (lisäarvon suhde koko pääomaan eikä vain sen vaihtelevaan osaan) pyrkii alenemaan. Marx erittelee seikkaperäisesti tätä tendenssiä ja useita sitä verhoavia tai sitä vastaan vaikuttavia seikkoja. Pysähtymättä esittelemään III osan erittäin mielenkiintoisia lukuja, jotka on omistettu koronkiskonta-, kauppa- ja rahapääomalle, siirrymme kaikkein tärkeimpään: *maankorkoteoriaan*. Maataloustuotteiden tuotantohintaa eivät kapitalistisissa maissa määrää keskinkertaisella, vaan huonoimmalla maalla valitsevat tuotantokustannukset, eivät keskinkertaiset, vaan huonoimmat tuotteen markkinointiehdot, koska maata on rajoitettu määrä ja se on kokonaan yksityisten omistajain hallussa. Tämän hinnan ja parhaimmalla maalla (tai parhaimmilla ehdoilla) toimivan tuotannon hinnan ero on erotus- eli *differentiaalikorke*. Eritellesään differentiaalikorkeoa yksityiskohtaisesti ja osoit-

taessaan, että se syntyy erilaisten maapalstojen hedelmällisyydessä vallitsevasta erosta ja maahan sijoitetun pääoman erilaisesta suuruudesta, Marx (ks. myös »Lisäarvoteorioita» teosta, jossa erikoista huomiota ansaitsee Rodbertuksen arvostelu) paljasti täydellisesti Ricardon virheen, että muka differentiaalikorkea saadaan vain silloin, kun siirrytään parhaimmilta mailta huonoimmille. Sitä vastoin on myös päinvastaista siirtymistä, on maan muuttumista yhdestä laatuluokasta toiseen (maanviljelystekniikan edistyksen, kaupunkien kasvun ym. vaikutuksesta), ja surullisen kuuluisa »maan vähenävän hedelmällisyyden laki» on suuri erehdys, yritys panna luonnon syyksi kapitalismin puutteellisuudet, rajoittuneisuus ja ristiriidat. Edelleen, voiton tasoittuminen kaikilla teollisuuden ja yleensä kansantalouden aloilla edellyttää täyttä kilpailuvapautta, pääoman vapaata virtaamista tuotantoalalta toiselle. Mutta maan yksityisomistus luo monopolin, joka on esteenä tälle vapaalle virtaamiselle. Tämän monopolin vaikutuksesta maatalouden tuotteet eivät joudu täysin vapaaseen voiton suhdeluvun tasoittumisen prosessiin, koska maataloudelle on ominaista pääoman alhaisempi kokoonpano ja niin ollen myös yksilöllisesti korkeampi voiton suhdelu; maanomistaja, koska hän on monopolisti, saa mahdollisuuden pitää hintaa keskimääräistä ylempänä, ja tämä monopolihinta synnyttää *absoluuttisen* koron. Differentiaalikorkea ei voida poistaa kapitalismin valitessa, mutta absoluuttinen korko sitä vastoin *voidaan* poistaa, esim. maan kansallistamisen yhteydessä, maan siirtyessä valtion omaisuudeksi. Sellainen siirtäminen merkitsisi yksityisomistajain monopolin järkkymistä, merkitsisi johdonmukaisempaa, täydellisempää kilpailuvapauden toteutumista maataloudessa. Siksi radikaaliset porvarit, Marx huomauttaa, ovat aikojen kuлуessa monestikin esittäneet tämän edistykellisen porvarillisen vaatimuksen maan kansallistamisesta, joka kuitenkin pelottaa porvariston enemmistöä, sillä se »sivuaa» liian läheltä myös toista, meidän päivinämme erikoisen tärkeää ja »arkaluontoista» monopolia: tuotantovälineiden monopolia yleensä. (Erittäin ymmärrettävästi, lyhyesti ja selvästi selostaa Marx pääoman keskimääräistä

voittoa ja absoluuttista maankorkoa koskevan teoriansa 2. elokuuta 1862 päivätyssä kirjeessään Engelsille. Ks. »Kirjeenvaihto», III osa, s. 77—81. Vrt. myös kirjettä elokuun 9. päivältä 1862, sama, s. 86—87.) — Maankoron historiaan nähden on tärkeää viitata myös Marxin erittelyyn, joka selostaa työllämaksukoron (jolloin talonpoika luo lisätuotteen tekemällä työtä tilanherran maalla) muuttumista tuote- eli luontoiskoroksi (talonpoika tuottaa omalla maallaan lisätuotteen ja antaa sen tilanherralle »ei-taloudellisen pakon» perusteella), sitten rahakoroksi (sama luontoiskorko, mutta rahaksi muutettuna tavaratuotannon kehityksen johdosta, vanhan Venäjän »obrok») ja vihdoin kapitalistiseksi koroksi, jolloin talonpojan tilalle astuu maataloudellinen liikeyrittäjä, joka viljelee maata palkkatyön avulla. Tämän »kapitalistisen maankoron syntyä» koskevan erittelyn yhteydessä mainittakoon muutamia Marxin syvällisiä (ja erityisesti takapajuisiin maihin, kuten Venäjään, nähden tärkeitä) ajatuksia *kapitalismin kehityksestä maanviljelyksessä*. »Luontoiskoron muuttumista rahakoroksi ei vain kiertämättömästi seuraa, vaan jopa edeltää omistamattomien ja rahasta työvoimansa myyvien päiväläisten luokan muodostuminen. Tämän luokan syntymisaikana, jolloin se esiintyy vain siellä täällä, varakkailla verotalonpojilla kehittyä luonnollisesti tapa riistää omaksi hyväkseseen maaseudun palkkatyöväkeä — aivan samoin kuin feodaaliaikana varakkaat maaorjatalonpojat itse vuorostaan pitivät maaorjia. Näille talonpojille kehittyä siten vähitellen mahdollisuus koota tietty omaisuus ja muuttua itse tuleviksi kapitalisteiksi. Vanhojen, omaa taloutta hoitavien maanhaltijain keskuuteen syntyy niin muodoin sellaisen kapitalististen maanvuokraajien taimisto, joiden kehitys riippuu kapitalistisen tuotannon yleisestä kehityksestä maatalouden ulkopuolella» (»Pääoma», III², 332) ... »Maalaisväestön osan pakkoluovuttaminen ja maaltahäätö ei vain 'vapauta' työläisiä sekä heidän elintarpeitaan ja työmateriaalejaan teollisuuspääomaa varten, vaan luo myös sisäiset markkinat» (»Pääoma», I², 778). Maalaisväestön kurjistumisella ja taloudellisella häviöllä on taas vuorostaan merkityksensä työväen vara-armeiijan luomisessa pääomalle.

Jokaisessa kapitalistisessa maassa »osa maalaisväestöä on sen vuoksi alituisesti muuttumassa kaupunki- tai manufaktuuriväestöksi (so. ei-maanviljelijäväestöksi). Tämä suhteellisen liikaväestön lähde pulppuaa alituisesti... Maatyöläisen palkka poljetaan vähimpään mahdolliseen, ja hän seisoo aina toisella jalallaan pauperismin suossa» (»Pääoma», I², 668). Talonpojan yksityisomistusoikeus viljelemäänsä maahan on pientuotannon perusta ja sen kukoistuksen, klassillisen muodon saavuttamisen ehto. Mutta tällainen pientuotanto soveltuu vain ahtaisiin, alkeellisiin tuotannon ja yhteiskunnan puitteisiin. Kapitalismin aikana »talonpoikien riistäminen eroaa teollisuusproletariaatin riistämisestä ainoastaan muodollisesti. Riistäjä on sama: pääoma. Yksityiset kapitalistit riistävät yksityisiä talonpoikia hypoteekkien ja koronkiskonnan avulla; kapitalistiluokka riistää talonpoikaisluokkaa valtionverojen välityksellä» (»Luokkataistelut Ranskassa»). Talonpojan parselli (pieni maapalsta) on enää vain veruke, joka sallii kapitalistin periä maasta voittoa, korkoa ja vuokramaksua ja jättää peltomiehen asiaksi ansaita palkkansa siten kuin hän itse parhaaksi näkee» (»Brumairekuun kahdeksastoista»). Tavallisesti talonpoika vieläpä luovuttaa kapitalistiselle yhteiskunnalle, ts. kapitalistiluokalle, osan palkastaan painuen »irlantilaisen maanvuokraajan tasolle — ollakseen muka yksityisomistaja» (»Luokkataistelut Ranskassa»). Mikä on »yhtenä syynä siihen, että maissa, joissa talonpoikainen pienmaanomistus on vallitsevana, viljan hinta on alhaisempi kuin kapitalistisen tuotantotavan maissa?» (»Pääoma», III², 340.) Se, että talonpoika antaa yhteiskunnalle (ts. kapitalistiluokalle) ilmaiseksi osan lisätuotteesta. »Tämä alhainen (viljan sekä muiden maataloustuotteiden) hinta on siis seuraus tuottajain köyhyydestä eikä suinkaan heidän työnsä tuottavuudesta.» (»Pääoma», III², 340.) Pienmaanomistus, pientuotannon normaalimuoto, rappeutuu, tuhoutuu ja joutuu perikatoon kapitalismin vallitessa. »Pienmaanomistuksen luonteeseen ei sovi työn yhteiskunnallisten tuotantovoimien kehitys, yhteiskunnalliset työmuodot, pääomien yhteiskunnallinen keskitys, suuressa mitassa harjoitettu karjanhoito eikä tieteen yhä laajeneva sovel-

laminen. Foronkiskonta ja verojärjestelmä johtavat ehdottomasti kaikkialla pienmaanomistajien kurjistumiseen. Pääoman kuluttaminen maan ostoon vie tämän pääoman pois maanviljelykseltä. Tuotantovälineiden rajaton hajautuminen ja itse tuottajien pysyminen toisistaan eristettyinä.» (Osuustoiminta, ts. pientalonpoikain osuuskunnat, jotka esittävät erittäin suurta porvarillisesti edistyksellistä osaa, pystyvät vain heikentämään, mutta eivät lopettamaan tätä tendenssiä; samoin ei myöskään pidä unohtaa, että tämä osuustoiminta hyödyttää suuresti varakkaita talonpoikia ja hyvin vähän, tuskin lainkaan köyhälistöjoukkoja, ja sitten itse osuuskunnista tulee palkkatyön riistäjiä.) »Suunnaton ihmisvoiman tuhlaus. Yhä suurempi tuotannon ehtojen huononeminen ja tuotantovälineiden kallistuminen on parseli-(pien-)omistuksen laki.» Maataloudessa samoin kuin teollisuudessakin kapitalismi uudistaa tuotantoprosessin vain »tuottajain marttyyriuden» hinnalla. »Maatyöläisten hajoaminen laajoille alueille murtaa heidän vastustuskykynsä, jota vastoin keskittyminen lisää kaupunkilaistyöläisten vastustuskykyä. Samoin kuin nykyaikaisessa teollisuudessa saavutetaan myös nykyaikaisessa, kapitalistisessa maanviljelyksessä suurempi työn tuottavuus ja joustavuus itsensä työvoiman murtamisen ja näännytämisen hinnalla. Sitä paitsi jokainen kapitalistisen maanviljelyksen edistysaskel ei merkitse edistysaskelta ainoastaan työmiehen rosvoamistaidossa, vaan myös maan rosvoamistaidossa... Kapitalistinen tuotanto kehittää siis yhteiskunnallisen tuotantoprosessin tekniikkaa ja yhdistelmää vain siten, että se samalla jäytää kaiken rikkauten alkulähteitä: maata ja työläistä» («Pääoma», I, 13, luvun loppu).

SOSIALISMI

Edellä sanotusta näkyy, että Marx katsoo kapitalistisen yhteiskunnan sosialistiseksi muuttumisen kiertämättömyyden kokonaan ja yksinomaan johtuvan nykyisen yhteiskunnan liikunnan taloudellisesta laista. Työn yhteiskunnallistuminen, joka edistyy tuhansissa muodoissaan yhä nopeammin ja ilmenee Marxin kuolemasta

kuluneen puolen vuosisadan aikana erikoisen havainnollisesti suurtuotannon, kapitalistien kartellien, syndikaattien ja trustien kasvussa sekä finanssipääoman laajuuden ja mahtavuuden jättiläismäisessä kehityksessä — siinä sosialismin kiertämättömän koittamisen tärkein aineellinen perusta. Tämän muuttumisen intellektuaalisena ja moraalisisena liikkeellepanijana, sen fyysisenä toimeenpanijana esiintyy itse kapitalismin kouluttama proletariaatti. Sen taistelu porvaristoa vastaan esiintyy erilaisissa ja yhä rikassisältöisemmissä muodoissa ja muuttuu kiertämättömästi poliittiseksi taisteluksi, jonka suuntana on valtiiovallan valtaaminen proletariaatin käsiin (»proletariaatin diktatuuri»). Tuotannon yhteiskunnallistumisen täytyy johtaa tuotantovälineiden siirtymiseen yhteiskunnan omaisuudeksi, »pakkoluovuttajien pakkoluovuttamiseen». Tämän siirtymisen suoranaista tuloksena on työn tuottavuuden suunnaton kasvu, työpäivän lyhennys, alkeellisen, hajanaisen pientuotannon jäänteiden ja raunioiden korvaus korkealle kehittyneellä kollektiivisella työllä. Kapitalismi katkaisee lopullisesti yhteyden teollisuuden ja maatalouden väliltä, mutta samanaikaisesti se valmistaa korkeimmassa kehityksessään tämän yhteyden uusia aineksia, teollisuuden yhdistämistä maatalouteen tieteen tietoisin soveltamisen sekä kollektiivisen työn yhdistelyn pohjalla, ihmiskunnan uudenlaisen asuttamisen pohjalla (tekemällä lopun maaseudun takapajuisuudesta, eristyneisyydestä, villeydestä sekä myös luonnottomasta valtaviin joukkojen keräytymisestä suuriin kaupunkeihin). Nykyajan kapitalismin korkeimmat muodot valmistelevat perheen uutta muotoa, uusia elinehtoja naisen asemassa ja nousevien sukupolvien kasvatuksessa: naisten ja lasten työ sekä kapitalismin aiheuttama patriarkaalisen perheen hajoaminen saavat nykyisessä yhteiskunnassa kiertämättömästi mitä kauheimmat, tuhoisimmat ja inhottavimmat muodot. Mutta siitä huolimatta »suurteollisuus synnyttää taloudellisen perustan korkeammalle perhemuodolle ja sukupuolien välisille suhteille antamalla yhteiskunnallisesti järjestetyissä tuotantoprosesseissa kodin piiriin ulkopuolella naisille, nuorille henkilöille ja lapsille ratkaisevan merkityksen. Yhtä typerää on tie-

tenkin pitää perheen kristillis-germaanista muotoa ehdottomana kuin muinaisroomalaista muotoa tahi muinais-kreikkalaista tai itämaalaista, jotka muuten yhdessä muodostavat yhtenäisen historiallisen kehitysjakson. Samoin on ilmeistä, että yhdistetyn työhenkilökunnan koostumisen kumpaankin sukupuoleen ja kaikkiin ikäluokkiin kuuluvista henkilöistä täytyy sitä vastaavissa oloissa muuttua inhimillisen kehityksen lähteeksi, vaikka se luontoperäisen raa'assa, kapitalistisessa muodossa, jolloin työläinen on olemassa tuotantoprosessia varten eikä tuotantoprosessi työläistä varten, on turmion ja orjuuden ruttopesä» («Pääoma», I, 13, luvun loppu). Tehdasjärjestelmässä voimme nähdä »ituja tulevaisuuden kasvatukselle, jolloin kaikkien määrättyä ikärajaa vanhempien lasten tuottava työ liittyy opetukseen ja voimisteluun, ei ainoastaan eräänä yhteiskunnallisen tuotannon lisäämiskeinona, vaan myös ainoana keinona kasvatata kaikin puolin kehittyneitä ihmisiä» (sama). Samalle historialliselle perustalle, ei pelkästään menneisyyden selvittämisen mielessä, vaan myös tulevaisuuden pelottoman näkemisen ja sen toteuttamiseen suunnatun rohkean käytännöllisen toiminnan mielessä, Marxin sosialismi asettaa myös kysymykset kansallisuudesta ja valtiosta. Kansakunnat ovat yhteiskunnallisen kehityksen porvarillisen aikakauden välttämätön tuote ja välttämätön muoto. Myöskään työväenluokka ei voinut lujittua, miehityä ja muodostua »järjestäytymättä kansakunnan puitteissa», olematta »kansallinen» («vaikka kokonaan toisessa mielessä kuin porvaristo sen käsittää»). Kapitalismin kehitys hajottaa kuitenkin yhä enemmän kansallisia raja-aitoja, hävittää kansallisen eristyneisyyden, asettaa kansallisten antagonismien sijalle luokka-antagonismit. Tämän vuoksi on kehittyneissä kapitalistisissa maissa täysin totta se, että »työläisillä ei ole isänmaata» ja että työläisten »yhteinen toiminta» ainakin sivistysmaissa »on proletariaatin vapautuksen ensimmäisiä ehtoja» («Kommunistinen manifesti»). Valtio, tämä järjestetty väkivalta, syntyi kiertämättömästi yhteiskunnan kehityksen tietyllä asteella, kun yhteiskunta jakautui sovittamattomiin luokkiin, kun se ei enää voinut olla olemassa ilman näennäisesti yhteiskun-

nan yläpuolella olevaa ja tietyssä määrin siitä eristäytyntä »valtaa». Syntyen luokkavastakohdista valtio muodostuu »voimakkaimman, taloudellisesti hallitsevan luokan valtioksi, jonka avulla tämä luokka muodostuu myös poliittisesti hallitsevaksi luokaksi ja josta se saa uuden välikappaleen sorretun luokan kurissapitämiseksi ja riistämiseksi. Niinpä antiikin valtio oli ennen kaikkea orjanomistajien valtio orjien kurissapitämiseksi, feodaalivaltio oli aateliston välikappale maaorjatalonpoikain kurissapitämiseksi ja nykyaikainen eduskunnallinen valtio on kapitalistien välikappale palkkatyöläisten riistämiseksi» (Engels: »Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä», missä hän esittää omia ja Marxin mielipiteitä). Porvarillisen valtion kaikkein vapain ja edistyksellisinkään muoto, demokraattinen tasavalta, ei suinkaan tee tyhjäksi tätä tosiasiaa, se vain muuttaa sen muotoa (hallituksen yhteys pörssiin, virkamiesten, lehdistön ym. lahjottavuus, joko suoranainen tai välillinen). Johtaen luokkien häviämiseen sosialismi johtaa samalla myös valtion häviämiseen. »Ensimmäinen toimenpide, jossa valtio esiintyy koko yhteiskunnan todellisena edustajana — tuotantovälineiden pakkoluovutus koko yhteiskunnan hyväksi — on samalla sen viimeinen itsenäinen teko valtiona», kirjoittaa Engels »Anti-Dühringissä». »Valtiovallan sekaantuminen yhteiskunnallisiin suhteisiin käy alalla toisensa jälkeen tarpeettomaksi ja loppuu itsestään. Ihmisten hallitsemisen tilalle tulee asioiden hoito ja tuotantoprosessin johtaminen. Valtiota ei 'lakkauteta', se kuoleutuu.» »Yhteiskunta, joka järjestää tuottajien vapaamman ja tasa-arvoisemman assosiaation pohjalla uudelleen tuotannon, siirtää koko valtio koneiston sinne, minne se silloin on kuuluva: muinaismuistojen museoon, rukin ja pronssikirveen viereen» (Engels: »Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä»).

Mitä vihdoin tulee kysymykseen Marxin sosialismin suhteesta pientalonpoikaistoon, joka säilyy pakkoluovuttajien pakkoluovuttamisen kaudella, on viitattava Marxin ajatuksia esittävään Engelsin lausuntoon: »Saa-tuamme haltuumme valtiovallan emme tule ajattelemaankaan pientalonpoikain väkivaltaista pakkoluovuttamista (samantekevää, korvausta vastaan tai ilman sitä), niin

kuin meidän on pakko tehdä suurmaanomistajien suhteen. Pientalonpoikiin nähden tehtävänämme on ennen kaikkea muuttaa heidän yksityistuotantonsa ja yksityisomistuksensa osuustoiminnalliseksi, mutta ei väkivalloin, vaan näyttäen esimerkkiä ja tarjoamalla yhteiskunnallista apua tässä tarkoituksessa. Ja silloinhan meillä on tietenkin riittävästi keinoja todistaaksemme talonpojalle tällaisen muuttamisen kaikki etuisuudet, joita hänelle jo nyt täytyy selittää» (Engels: »Agraarikysymyksestä Lännessä», Aleksejevan julkaisema, s. 17, venäjännöksessä virheitä. Alkuperäisteksti »Neue Zeitissa»).

PROLETARIAATIN LUOKKATAISTELUTAKTIikka

Selvitettyään jo 1844—1845 vanhan materialismin erään peruspuutteen, sen nimittäin, ettei se ymmärtänyt vallankumouksellisen käytännöllisen toiminnan edellytyksiä eikä voinut arvioida sen merkitystä, Marx kiinnitti koko elämänsä ajan, teoreettisten töittensä ohella, herkeämätöntä huomiota proletariaatin luokkataistelutaktiikan kysymyksiin. Valtavan aineiston tässä suhteessa tarjoavat *kaikki* Marxin teokset ja varsinkin hänen 1913 julkaistu neljä nidosta käsittävä kirjeenvaihtonsa Engelsin kanssa. Tätä aineistoa ei ole vielä läheskään kaikkea koottu, pantu järjestykseen, tutkittu eikä selvitetty. Sen takia meidän on pakko rajoittua tässä aivan yleisiin ja lyhyihin huomautuksiin korostaen sitä, että ilman *t ä t ä* materialismin puolta Marx piti materialismia täydellä syyllä puolinaisena, yksipuolisena ja elottomana. Proletariaatin taktiikan perustehtävän Marx määritteli tiukasti materialistis-dialektisen maailmankatsomuksensa kaikkia perusajatuksia vastaavasti. Vain kyseisen yhteiskunnan poikkeuksetta kaikkien luokkien keskinäissuhteiden kokonaisuuden objektiivinen huomioonottaminen ja siis myös tämän yhteiskunnan objektiivisen kehitysasteen sekä sen ja toisten yhteiskuntain välisten keskinäissuhteiden huomioonottaminen voi olla edistyneimmän luokan oikean taktiikan perustana. Tällöin tarkastellaan kaikkia luokkia ja kaikkia maita ei niiden staattisessa, vaan dynaamisessa tilassa, ts. ei liikkumattomuuden tilassa, vaan liikkeessä (jonka lait johtuvat

jokaisen luokan olemassaolon taloudellisista ehdoista). Liikettä taas vuorostaan ei tarkastella vain menneisyyden, vaan myös tulevaisuuden kannalta, eikä vain hitaita muutoksia näkevien »evolutionistien» typerän käsityksen mukaisesti, vaan dialektisesti: »suuressa historiallisessa kehityksessä 20 vuotta ei merkitse enempää kuin yksi päivä», kirjoitti Marx Engelsille, »vaikka sitten taas voi tulla sellaisia päiviä, joihin keskittyy 20 vuotta» (»Kirjeenvaihto», III osa, s. 127). Jokaisella kehitysteella, jokaisella hetkellä täytyy proletariaatin taktiikan ottaa huomioon tämä ihmiskunnan historian objektiivisesti kiertämätön dialektiikka, käyttäen toisaalta hyväkseen poliittisen lamaannuksen tai kilpikonnamaisen hitaan, niin sanotun »rauhallisen», kehityksen aikoja edistyneimmän luokan tietoisuuden, voiman ja taistelukunnan kehittämiseksi ja toisaalta suunnaten kaiken tämän hyväksikäyttämistyön kyseisen luokan liikkeen »loppupäämäärää» kohti ja tehdäkseen sen kykeneväksi ratkaisemaan käytännöllisesti suuria tehtäviä suurina päivinä, »joihin keskittyy 20 vuotta». Erittäin tärkeitä ovat Marxin kaksi päätelmää tästä kysymyksestä: toinen teoksessa »Filosofian kurjuus» proletariaatin taloudellisesta taistelusta ja taloudellisista järjestöistä ja toinen »Kommunistisessa manifestissa» proletariaatin poliittisista tehtävistä. Ensimmäinen kuuluu: »Suurteollisuus kokoaa yhteen paikkaan joukon toisilleen tuntemattomia ihmisiä. Kilpailu erottaa heitä toisistaan heidän etujensa perusteella. Mutta työpalkan suojeleminen, tämä heidän yhteinen etunsa työnantajaan nähden, yhdistää heidät samaan vastarinnan, yhteenliittymisen ajatukseen... Alussa erillään olevat yhteenliittymät muodostuvat ryhmiksi, ja vakituisesti yhtyneen pääoman vuoksi tulee työläisille heidän liittojensa suojeleminen paljoka tärkeämmäksi kuin palkan suojeleminen... Tässä taistelussa — todellisessa kansalaissodassa — yhtyvät ja kehittyvät kaikki ainekset lähenevää suurtaistelua varten. Kun yhteenliittyminen on saavuttanut tämän asteen, saa se poliittisen luonteen.» Siinä on taloudellisen taistelun ja ammatillisen liikkeen ohjelma ja taktiikka muutamiksi vuosikymmeniksi, koko pitkäksi ajanjaksoksi, jolloin proletariaatti valmistele voimiaan »lähenevää

taistelua varten». Tähän on verrattava Marxin ja Engelsin lukuisia viittauksia Englannin työväenliikkeen esimerkkiin, siihen, kuinka teollisuuden »kukoistus» aiheuttaa yrityksiä »työläisten ostamiseksi» (»Kirjeenvaihto Engelsin kanssa», I, 136), työläisten vetämiseksi syrjään taistelusta, kuinka tuo kukoistus yleensä »demoralisoi työläisiä» (II, 218); kuinka Englannin proletariaatti »porvaristuu» — »kaikista kansakunnista porvarillisin» (englantilainen) »haluaa nähtävästi päästä lopulta siihen, että sillä olisi porvariston rinnalla porvarillinen aristokratia ja porvarillinen proletariaatti» (II, 290); kuinka siltä haihtuu »vallankumouksellinen energia» (III, 124), kuinka täytyy odottaa enemmän tai vähemmän pitkä aika, kunnes »Englannin työläiset vapautuvat näennäisestä porvarillisesta turmeltuneisuudestaan» (III, 127); kuinka Englannin työväenliikkeeltä puuttuu »chartistien tulista henkeä» (1866; III, 305); kuinka englantilaisista työväenjohtajista tulee välimuoto »radikaalien porvarien ja työläisten välillä» (Holyoakesta, IV, 209), kuinka Englannin monopoliaseman takia ja niin kauan kuin tuo monopoliasema säilyy »et brittiläisten työläisten kanssa voi mitään tehdä» (IV, 433). Taloudellisen taistelun taktiikkaa työväenliikkeen yleisen kulun (*ja lopputuloksen*) yhteydessä tarkastellaan tässä erinomaisen laajalta, kaikinpuoliselta, dialektiselta, todella vallankumoukselliselta näkökannalta.

»Kommunistisessa manifestissa» on esitetty seuraava marxilaisuuden perusajatus poliittisen taistelun taktiikasta: »kommunistit taistelevat työväenluokan lähimpien välittömien tarkoitusperien ja etujen puolesta, mutta he edustavat samalla myös liikkeen tulevaisuutta.» Tämän mukaisesti Marx kannatti 1848 Puolassa »agraarivallankumouksen» puoluetta, »samaa puoluetta, joka nostatti vuonna 1846 Krakovan kapinan». Marx kannatti Saksassa 1848—1849 jyrkimpiä vallankumouksellisia demokraatteja eikä koskaan myöhemmin perunut sitä, mitä hän oli silloin sanonut taktiikasta. Saksan porvaristoa hän piti aineksena, joka oli »alusta pitäen taipuvainen kavaltamaan kansan» (vain liitto talonpoikaiston kanssa olisi voinut auttaa porvaristoa suorittamaan tehtävänsä täydellisesti) »ja tekemään kompromis-

sin vanhan yhteiskunnan kruunattujen edustajain kansa». Esitämme Marxin suorittaman loppuerittelyn Saksan porvariston luokka-asemasta porvarillis-demokraattisen vallankumouksen kaudella, erittelyn, joka on muuten mestarillinen näyte materialismista, mikä tarkastelee yhteiskuntaa sen liikkeessä eikä vain liikkeen sitä puolta, joka suuntautuu *taaksepäin*: »...se ei luottanut itseensä eikä kansaan, nurisi huippukerroksille, pelkäsi alimpia kerroksia; ... se pelkäsi maailman hirmumyrskyä; se oli kaikin puolin tarmoton, kaikin puolin pelkkää plagiaattia; ... se oli vailla aloitteellisuutta;... kirottu vanhus, joka oli tuomittu ohjaamaan ja torjumaan elämää uhkuvan kansan ensimmäisiä nuoruudeninnostuksen purkauksia omien heikon vanhuksen intressiensä mukaisesti...» («Uusi Reinin Lehti» 1848, ks. »Kirjallinen Jäämistö», III osa, s. 212). Parisenkymmentä vuotta myöhemmin Marx kirjeessään Engelsille (III, 224) sanoi vuoden 1848 vallankumouksen epäonnistumisen syyksi sen, että porvaristo piti parempana rauhan solmimista orjuuden kanssa kuin jo pelkkää vapaustistelun perspektiiviä. Kun vuosien 1848—1849 vallankumouskausi oli päättynyt, Marx vastusti kaikenlaista vallankumouksella leikkimistä (Schapper — Willich ja taistelu heitä vastaan) ja vaati, että on osattava toimia uudella kaudella, joka valmistaa ikään kuin »rauhallisesti» uusia vallankumouksia. Se, missä hengessä Marx vaati tätä työtä suoritettavaksi, näkyy hänen seuraavasta arviostaan, jonka hän antoi Saksan tilanteesta kaikkein synkimmän taantumuksen aikana 1856: »Koko asia tulee Saksassa riippumaan siitä, voidaanko proletaarista vallankumousta tukea jollakin talonpoikaissodan uudella painoksella» («Kirjeenvaihto Engelsin kanssa», II, 108). Niin kauan kuin demokraattinen (porvarillinen) vallankumous Saksassa ei ollut päättynyt, Marx suuntasi kaiken huomionsa sosialistisen proletariaatin taktiikassa talonpoikaiston demokraattisen tarmon kehittämiseen. Hänen mielestään Lassallen edesottamukset olivat »objektiivisesti työväenliikkeen kavaltamista Preussille» (III, 210) muun muassa nimenomaan sen vuoksi, että Lassalle antoi perään tilanherroille ja preussilaiselle nationalismin. Engels kirjoitti 1865 vaihtaessaan aja-

tuksia Marxin kanssa heidän suunnittelemaansa yhteisestä julkilausumasta lehdistössä: »On katalaa hyökätä maatalousmaassa teollisuusproletariaatin nimessä yksinomaan porvariston kimppuun mainitsematta sanallakaan feodaaliaateliston harjoittamasta maatyöläisten patriarkaalisesta 'riistosta ruoskan avulla'» (III, 217). Vuosina 1864—1870, sen kauden lähetessä loppuaan, jolloin Saksassa vietiin päätökseen porvarillis-demokraattinen vallankumous ja jolloin Preussin ja Itävallan riistäjäloukat taistelivat viedäkseen tämän vallankumouksen tavalla tai toisella päätökseen *ylhäältäpäin*, Marx ei ainoastaan tuominnut Lassallea, joka oli mielistellyt Bismarckia, vaan ojensi myös Liebknehtiä, joka oli vajonnut »itävaltalaismielisyteen» ja partikularismin puolustamiseen; Marx vaati vallankumouksellista taktiikkaa, joka taistelee yhtä säälimättömästi sekä Bismarckia että itävaltalaismielisiä vastaan, taktiikkaa, joka ei mukautuisi »voittajan», preussilaisen junkkerin, tahtoon, vaan ryhtyisi viipymättä uudelleen vallankumoukselliseen taisteluun sitä vastaan *ja siltä pohjalta*, jonka Preussin sotilaalliset voitot olivat luoneet (»Kirjeenvaihto Engelsin kanssa», III, 134, 136, 147, 179, 204, 210, 215, 418, 437, 440—441). Kuuluisassa Internationaalin julistuksessa syyskuun 9. päivältä 1870 Marx varoitti Ranskan proletariaattia ennenaikaisesta kapinasta, mutta kun kapina kuitenkin puhkesi (1871), Marx tervehti innostuneena »taivaita rynnäköivien» joukkojen vallankumouksellista aloitetta (Marxin kirje Kugelmannille). Vallankumouksellisen esiintymisen tappio tässä tilanteessa, kuten niin monissa muissakin, oli Marxin dialektisen materialismin kannalta pienempi paha proletariaatin taistelun yleisessä kulussa *ja tuloksessa* kuin luopuminen vallatuista asemista, antautuminen ilman taistelua: tuollainen antautuminen olisi demoralisoinut proletariaatin ja horjuttanut sen taistelukykyä. Marx, joka osasi antaa täyden arvon legaalisten taistelukeinojen käyttämiselle poliittisen pysähdystilan ja porvarillisen legaalisuuden valtakausina, tuomitsi 1877—1878, sen jälkeen kun oli säädetty poikkeuslaki sosialisteja vastaan, hyvin jyrkästi Mostin »vallankumouksellisen fraasin» ja samalla kävi ainakin yhtä ankarasti ellei anka-

ramminkin opportunistin kimppuun, jonka valtaan virallinen sosialidemokraattinen puolue oli silloin tilapäisesti joutunut, kun tuo puolue ei heti ollut riittävän luja ja kestävä, vallankumouksellinen ja valmis siirtymään illegaaliseen taisteluun vastauksena poikkeuslakiin («Marxin kirjeitä Engelsille», IV, 397, 404, 418, 422, 424. Vrt. myös kirjeitä Sorgelle).

*Kirjoitettu heinä—marras-
kuussa 1914*

Teokset, 21. osa, s. 29—64

*Julkaistu lyhennettynä 1915
Granatin Tietosanakirjassa,
7. painos, 28. osa
Alkulause julkaistu 1918
kirjasssa: N. Lenin,
»Karl Marx». Moskova,
kustannusliike Priboi*